

„Adevărurile d-lui Pușcariu“

D. Sextil Pușcariu răspunde în No. 2 al „Convorbirilor Literare“, 1907, la grava imputare ce-i face d. Al. Philippide în articolul ce am avut onoarea de a publica în „Viața Românească“, cum că d-sa s'ar fi folosit de 22 etimologii date de d. Philippide, *fără a indica izvorul*.

Și în acest răspuns se crede în drept de a trata pe d. Philippide foarte de sus.

D. Sextil Pușcariu, care e profesor de limba și literatura română la Universitatea din Cernăuți și care a primit dela Academia română însărcinarea de a scrie Dicționarul limbii române, în polemicele ce ar vrea să poarte are anume îndatoriri de îndeplinit, dacă nu din respectul pentru sine însuși,—cel puțin față de situația sa oficială.

Și una din principalele îndatoriri este de a nu specula asupra necunoștinței marelui public,—în cazul de față, în ce privește situația ce are d. Philippide în știință.

D. Philippide,—un om atât de străin de ori-ce spirit de reclamă, atât de cufundat în lucrările sale, inaccesibile profanilor, un om pe care puținii au ocazia să-l cunoască, chiar la Iași,—„un om care tace“, oricât de mult ar fi atacat, un om care nu scrie versuri, sau nuvele, nu pronunță discursuri (nici măcar obligatorul discurs de recepțiune la Academie, unde nu s'a dus măcar odată după ce a fost ales),—acest om pentru marea noastră publică, cețitor de ziare și reviste, e ca și cum nu există...

Înainte dar de a caracteriza răspunsul d-lui Sextil Pușcariu, ne simțim datori să limpezim un punct: locul ce ocupă acest taciturn în filologia română.

Și pentru ca să începem cu lucrul ce însuși d-lui Sextil Pușcariu nu-i este iertat să nu le știe, vom cite, întâiu, aprecierile dintr'o analiză detaliată asupra „Principiilor“ d-lui Philippide, datorită profesorului dela Universitatea din Viena, unde a studiat d. Pușcariu,—W. Meyer-Lübke (pe care d. Pușcariu se crede dator să-l apere împotriva d-lui Philippide!),—aprecieri reproduse în *Archiv*, 1896, No. 3—4, p. 206—207, din *Litteraturblatt für germanische und romanische Philologie*, XVI, 170:

Dacă autorul operelor de față [d. Philippide] spono în preocupare cu lucrarea sa va găsi puținii lectori în România [prevădea pe „Specialistul“ d. Pușcariu], apoi ar fi de dorit ca profesia să nu i se îndeplinească [vai!] pentru că lucrarea este o excelentă introducere în studiul limbilor. Faptul că principiile de istoria limbii ale lui Paul au servit ca model și că principalele idei și vederi sînt acele ale lui Paul nu aduce nici o pagubă valorii totalului, căci este vorba de a pune la îndemina Românilor aceia ce un învățat Neamț a scris pentru lectorii Neamți, ceea ce a necesitat nu numai o traducere a exemplurilor germane prin exemple românești, ci o complexă prelucrare și originală transformare a materialului oferit de un premergător. Apoi se înțelege de la sine că Philippide a lăsat în o parte multe capitole de ale lui Paul și a discutat cu deamănăntul multe lucruri pe care Paul nu le-a discutat de loc. Chiar lectorul străin, care ar cunoaște în de ajuns principiile istoriei limbilor, încă va urmări cu plăcere și interes această lucrare și va face cu-

noștri lezauzul de cuvinte ale limbii române într'un chip, precum toate lucrările de până acum, la un loc luată, nu se pot face să-l bănuim; exemple care procură etimologului și sintacticianului o mulțime de material nou, mai totdeauna bine explicat, în înșurirena cărula autorul prezintă multă originalitate, astfel încât oricare se ocupă cu trece ramură a gramaticii românești va trebui numai să consulte îndelung acest infăin volum al *Istoriei limbii române*... Volumul se intitulază întâia. Cite vor mai urma și ce vor cuprinde lectorul curios nu poate ști. [Ocupat cu dicționarul, d. Philippide n'a putut publica celelalte volume, ai căror material îl profesază la Universitate]. De un lucru însă trebuie să fie cunoscut în orice caz sigur, că studiul limbii române va progresa prin acela volume foarte mult.

Și fiind-că avem în mână acest No. al „Arhivei” și pentru a nu mai alerga după informațiuni în altă parte, reproducem de acolo (p. 205) și aprecierile asupra aceluiaș lucrări, ale lui Th. Gartner (profesor de filologie romanică, la Innsbruck, autor al unei gramatici istorice a limbii române și cercetător al dialectului istrian), publicat în *Zeitschrift für romanische Philologie*, XIX, 282:

Primal volum al acestei istorii a limbii române poartă acelaș titlu ca și cunoscuta de față filologii carle a lui Paul, „Principii de istoria limbii”, și studiază, ca și acesta, cauzelo transformării limbii [Urmează aici o lungă dare de seamă a cuprinsului. Apoi urmează Gartner:] După cit și-a în această operă este cea dintâia studiere sistematică a subiectului în România și pentru aceea, fără îndoială, de foarte mare valoare pentru studierea limbii în acea țară. Dar chiar în afară de România prezintă un mare interes, și anume un alt prin comparația pe care va face-o lectorul între învățăturile lui Philippide și cele ale lui Paul, între sistemul urmărit de Philippide și a cel urmărit de Paul, cit mai ales prin detaliile foarte bogate pe care le dă autorul în cele 73 de paragrafe. [Urmează apoi iarăși o lungă dare de seamă, după care încheie Gartner astfel:] Erudiția și originalitatea de judecată, pe care le prezintă Philippide, în acest infăin volum, ne dau dreptul să sperăm că al doilea volum al operii sale va duce cercetarea limbii române cu mulți pași înainte.

Iată, în sfârșit tot din „Arhiva” (p. 208) și un extras din recensia marelui romanist H. Suchier, profesor de limbile romanice la Universitatea din Halle, publicată în *Litterarisches Centralblatt*, 1895, 1051:

Philippide a plănit o istorie a limbii române și în cel dintâiu volum, care servește de introducere întregii opere, expune principiile istoriei limbii. Inșuș acest titlu arată că el și-a luat ca model bibliu *filologului*. distinsa operă a lui Hermann Paul. Cu toate acestea, modul de vedere al lui Philippide este cu totul original. După ce și-a asimilat metoda filologiei germane, pune în lucrare problemele și asupra limbii sale materne și le studiază din nou pe baza unui material puțin exploatat de învățății germani. [Urmează apoi o lungă dare de seamă, din care extragem următoarele lucruri:] Nici un capitol nu este în această carte, unde problema nu se învârtă în un pas mai departe, alt prin chipul discuției cit și prin exemplele aduse. Adeseori priviri filozofice dau expunerii un deosebit farmec... Capitolul care disenta limburirea poeziei a cunoștințelor este instructiv prin multe observații și oferă din punct de vedere al funcționii și formării cuvintelor și al sintaxei o excelență caracteristică a limbii române... Un merit principal al cărții stă în numeroasele exemple care dau o ocazie autorului să arate profunđa cunoștință ce are de limba română, de istoria ei, de literatura și dialectela ei și să explice astfel o mulțime de fenomene.

Vă rog, să aveți în memoria d-voastră aceste aprecieri ale unor savanți cu o reputațiune europeană,—această opinie asupra cărții d-lui Philippide—când veți citi pasajul din răspunsul d-lui Pușcariu, prin care d-sa avea să

Philippide,

BDD-A31769

Cităm acest pasagiu în întregime, fără să-i cruțăm lexicografului Academiei un singur rînd:

Cartea din care aș fi putut „împrumuta” eu etimologiile citate se numește *Principii de istoria limbii*. Se știe că această lucrare este o *localizare neisbutită după H. Paul* [ați văzut ce știu despre aceasta Gartner, Suchier, și profesorul d-lui Pușcariu, Meyer-Lübke]. În care se găsește altele vederi greșite, etimologii și explicații lingvistice atât de copilărești, o lipsă atât de desăvîrșită de cele mai elementare noțiuni de filologie romanică, încît nu cred să existe om pe lume, care respectînd timpul, să o fi citit întreagă. Ca student am început să o ceteșc (adică, cînd urma cursul lui Meyer-Lübke, judecata căruia o cunoașteți de mai sus) atunci am dat peste etimologia *ridic* > *eradico* (pag. 19), dar văzînd că pierderea de timp nu stă în nici un raport cu folosul ce l-ași putea avea din ceteșirea cărții, în care se vor fi găsit pe aici, pe colo, și cite un lucru demn de luat în seamă, am pus-o la o parte și n'am mai reluat-o (C. L. 1907, No. 2, p. 205—206)...

Et nunc erudimini!

Un specialist în filologia romînă, fiind încă student al lui Meyer-Lübke, dă de o carte, despre care profesorul său spune că „ne face cunoscut tezaurul de cuvinte al limbii romine într'un chip, precum toate lucrările de pînă acum, la un loc luate, nu ne pot face să-l bănuim” și că ori-ce specialist „va trebui numai decît totdeauna să o consulte”, — de o carte din care „fie-care capitol, — după Suchier — face un nou pas înainte” în știință, și căreia „privirile filosofice îi dau un farmec deosebit”, — dă „specialistul romîn” de această carte, și... dela pagina 19 n'o mai cetește, ca „să nu piardă timpul” zădarnic!... N'o cetește chiar cînd scrie un Dicționar al elementelor latine!, chiar cînd e însărcinat să lucreze Dicționarul limbii romine, cu toate că d. Philippide fusese însărcinat de Academie cu această lucrare *înaintea* d-sale, și nu se stricase înțelegerea cu Academia, decît fiindcă d. Philippide făcuse, după judecata savantului corp, un plan *prea vast* și un lux *prea mare* de erudiție!... (vezi articolul subsemnatului „Dicționarul Academiei și d. Philippide” „V. R.”, 1906, vol. I, No. 3...)

Sau d. Sextil Pușcariu are temei de a nu se crede în specialității la care se adresează Academia?...

Pentru *cine* dar scrie toate acestea d. Sextil Pușcariu?

Mărturisim, că am avea ispita să-l credem că, în adevăr, n'a citit „Principiile” d-lui Philippide; acest *fel de a fi* ne-ar explica mai ușor și *felul de a face* filologie al specialistului Academiei... Dar vom *dovedi* îndată, că *le-a citit!*

Nu putem trece înainte, fără a releva încă o dată însinuarea cuprinsă în cuvintele „*localizarea* neisbutită după H. Paul”.

Ați văzut că un Suchier (*Suchier!*) numește opera lui H. Paul „*biblia* oricărui filolog”, — și în adevăr, cel puțin pentru epoca în care au apărut „Principiile”, — această operă se prezintă, pentru d. Philippide, elevul lui, ca întruparea însăși a *principiilor generale* de istoria limbii.

Închipuți-vă că, după Lyell, un geolog romîn ar fi voit să studieze structura geologică a munților și a șesurilor Romîniei. Ar fi putut...

se
și

dere, o regiune încă neexplorată, făcând descoperiri de o însemnătate covârșitoare,—ce ați spune dacă un *geolog* Sextil Pușcariu ar desemna opera lui ca o „localizare după Lyell”?

Pentru ce dar îndrăznește se face aceasta *filologul* Sextil Pușcariu?

Pentru că „omul care face”, a tăcut, fiind un alt „specialist român”, d. Ovid Densușianu, speculând deasemenea asupra credulității profanilor, a descoperit acest „plagiat”, deși... însuși d. Philippide *invoacă pe H. Paul*!... Față de paraponul unui candidat la o catedră, căruia d. Philippide n'a putut să-i dea „nota de trecere”, d-sa n'a crezut necesar să răspundă la acea „descoperire”. Dar d. Sextil Pușcariu s'a crezut în drept să întrebuițeze acum expresiunea generală de „se știe” pentru cele ce „știe” numai d. Ovid Densușianu...

Acum însă, fiind cunoscut ceia ce, în adevăr, „se știe” despre locul d-lui Philippide în știință, putem să judecăm mai în cunoștință de cauză și răspunsul însuși al d-lui Sextil Pușcariu.

Argumentul principal al d-lui S. Pușcariu că n'a „împrumutat” cele 22 de etimologii dela d. Philippide e, cum ați văzut, că *D-sa n'a cetit „Principiile” d-lui Philippide*.—Din rîndurile citate mai sus, prin care d. Pușcariu *caracterizează* cartea d-lui Philippide, s'ar părea—nu-l așa?—că d. Pușcariu *a cetit* cartea? Căci o caracterizează complet, în toate privințele și cu o mare și definitivă siguranță! Dar să zicem că această caracterizare ar fi putut-o face, și fără să cetească cartea!—Să dovedim cu *fapte* că a cetit-o. Până la pagina 19 e nevoit să recunoască că a cetit-o, căci la acea pagină e acel *ridic>eradico*, pe care l-a combătut. Dar a cetit și până la pagina 62, căci d. Pușcariu, în cartea sa „Die Rumänischen Diminutivsuffixe” (p. 50) citează discuția d-lui Philippide relativ la sufixele *ic, icel*, pe care d. Philippide o face la pagina 62 a „Principiilor” sale! Și până la această pagină, se găsesc 9 (nouă) din cele 22 de etimologii, și anume: *acăț, addpost, arunc, cam, dezmiard, său, tău, subpsuoară, urez*.—N'avem timpul acum, căci azi am primit „Convorbirile Literare”, să căutăm și alte locuri unde d. Pușcariu a citat pe d. Philippide, ca să *reconstituim* cit a mai cetit din „Principii”, dar putem dovedi imediat că a cetit și până la pagina 180. D. Pușcariu deși pretinde, în răspunsul său, că pe *ie* l-a luat de la Cihac (ce Dumnezeu! socotea că'n lași nu e nici un exemplar din Cihac?), totuși l-a luat dela d. Philippide, căci Cihac n'are decât pe *ie-ilia*, pe cînd d. Pușcariu are pe *ie-ilia*, într'un înțeles și pe *ie-linea* în celălalt înțeles, și, cum vedeți, *aceasta* nu este la Cihac, dar... este numai la d. Philippide: *ie (ilia)* la pagina 66 din „Principii” și *ie (linea)* la pagina 180. Și de la pagina 62 (vezi mai sus) până la pag. 180, d. Philippide mai face și etimologiile următoarelor cuvinte (din cele 22): *amin, auș, deretic, despice, ie, celălalt ic, minciună, răspic, rînd, stric, ușor*, adică încă 11 (unsprezece), care împreună cu cele 9 de mai sus fac 20!—Au mai rămas două etimologii, care sînt după pagina 180! Noi credem că dacă a cetit d. Pușcariu până la pagina 180, o fi cetit și până la pagina 214, unde e ultima din etimologiile cu *tricina*: *vîrbă, vîltă...*

Aşa dar argumentul d-lui Puşcariu nu poate sta în picioare,—şi nici nu ar fi fost cu putinţă—chiar dacă n-am fi avut dovezi—să putem crede că d-sa n'a citit cartea laudată de profesorul său, unica carte pe atunci de acest fel, etc. etc...

Acuma să vedem de unde spune d. Puşcariu că a luat aceste 22 de etimologii (căci... nu le-a luat dela d. Philippide, pentrucă... nu l'a citit!).

Despre 7 (*şapte*) din ele (*amin, arunc, cam, minciună, rluă (rlă), stric, vită*) nu spune nici un cuvânt! (A observat acest lucru celitorul „Convorbirilor Lit. ?“). Deci ne-am înţeles!

Despre *adăpost, despice, urez* şi *dezmiere*, zice d-sa că le-a luat dela d-nii Tiklin, O. Densuşlanu şi A. Candrea! *Aceştia* le-au luat dela d. Philippide care le-a publicat întâiu, şi, dacă d. Puşcariu n'ar fi citit pe d. Philippide, ar fi putut să le ia dela aceştia. Dar d. Puşcariu a *ceţit* pe d. Philippide, care ei le-a dat întâiu, şi atunci e clar că le-a luat dela d. Philippide.

Observaţi că pe *dezmiere* zice că l'a luat dela d. Candrea. Dar pe pagina următoare a „Conv. Lit.“ citează pentru acest cuvânt pe Miklosich. Aşa dar d-sa nu cetise pe Miklosich, ciud şi-a făcut *dicţionarul*. (S'o fi plicăsit de pela pag. 19!). Că d-sa a cetit foarte de curind pe Miklosich, se va dovedi în această revistă. Şi atunci *acaj* (arătat ca luat din Miklosich) e luat dela d. Philippide,—după cum *dezmiere* al lui Miklosich, singur o mărturiseşte aiurea, e luat din Candrea!—Despre *subsuoară*, pe care zice că l'a luat din Cipariu, nu putem spune nimic, căci, ne citind locul, nu-l putem găsi noi în pripă.—*Deretic*, are dreptate, e după Cihac, căci d. Philippide îi dă altă explicare, mai completă.—*Sarbăd*, are dreptate, l'a putut lua din Schuchard.—*Tău, sdu*, le-a putut lua ori din Meyer—Lübke ori din d. Philippide, căci operele lor au eşit în acelaş an (1894).—*le* l'a luat din d. Philippide, nu din Cihac, cum pretinde,—am dovedit mai sus.—*Uşor* l'a luat tot din d. Philippide şi nu, iarăşi, din Cihac, cum pretinde, căci Cihac îl derivă din *levicolus*, pe cind d. Puşcariu, după d. Philippide, din *levis*+—*uşor*.

Credem că celitorul este pe deplin lămurit.

... În zădar d. Puşcariu încearcă să-şi justifice procederea invocind critica aspră pe care d. Philippide o face unor recenzenţi, căci d. Philippide nu *avansează nimic fără dovadă*. (Vezi „Specialistul Român“, No. 10 Anul I şi No. 1 şi cel de faţă, Anul II).

D. Puşcariu isprăveşte : „Articolul d-lui Philippide va urma—nu însă pentru mine.“—Crede-ne, domnule Puşcariu, *gestul* acesta nu se potriveşte, ba mai are păcatul că e şi arhi-banal.

Grammaticus

P. S. S'a scris în această revistă un articol (recunoaştem, de un necunoscut oarecare), bazat nu pe inducţii ori pe deducţii, ci pe fapte foarte *concrete*, în care se dovedea că d. Puşcariu „împrumută“ pe d. Philippide. Căci d. Puşcariu a citit pe d. Philippide în No. 10 Anul I al acestei reviste... Opinii diferite găsi nicăieri.

Dacă membrii redacției noastre au muncit și muncesc și acum fără nici o remunerație, totuși, făcând apel la forțele literare din toate părțile României, am socotit că ar fi și nedrept și chiar imoral ca o revistă ce se adresează unui popor de peste 12 milioane,—fiindcă pentru literatura și cultura națională, nu există hotare,—să nu poată *forța* pe cetitorii ei să contribuie, în schimbul momentelor de distracție sau instrucție ce li se oferă, la o răsplată cit de modestă a muncii literaților, din afară de redacție,—punindu-se astfel un început modest, e adevărat, al unei dezvoltări literare normale.

Singura garanție de succes, în aceste condiții, a fost să creăm o revistă, nu numai pentru Moldova, în capitala căreia se află din întimplare sediul redacției, nici măcar pentru România, ci pentru toată România.

Pornind revista noastră cu aceste speranțe, era firesc ca oamenii „cuminți” să ne taxeze de vizionari și utopiști.

Reușita revistei, ne scutește de orice alt răspuns.

Cu totul izolați în mijlocul publicațiilor noastre periodice,—confracții din dreapta ne denunță ca „subversivi” sau chiar lipsiți de patriotism, cei din stînga ne învinuiesc ca „reacționari” și „șovinisti”, iar mulțimea de suflete mărunte, ce nu se pot ridica peste punctul de vedere comercial al concurenței, birfesc sau încearcă o „conspirație de tăcere”, comică în situația concretă,—în această reușită găsim o nouă întărire a credinței noastre, că sîntem în nota justă, că am răspuns la o nevoie reală a momentului, că servim adevăratei culturi naționale, și că luptînd pentru triumful ideilor democratice și al înaltei idealuri ale omenirii, luptăm în același timp pentru înălțarea neamului nostru întreg și biruința cauzei lui drepte.

Putînd astfel privi cu adîncă mulțumire rezultatele obținute în primul an de luptă, și mulțumind din suflet tuturor colaboratorilor noștri care ne-au ajutat să cucerim simpatiile cetitorilor, mulțumind cetitorilor că ne-au dat puțința de a strînge în jurul „Vieții Românești” pe atîția literați de frunte ai neamului,—pășim cu încredere în al doilea an al vieții noastre, fără să mai fim umbriți de acele temeri, de care erau învăluite începuturile noastre.

Dacă ajutorul colaboratorilor noștri și simpatiile cetitorilor nu ne vor lipsi și deacum înainte, nădăjduim chiar în anul acesta să lărgim încă cadrul revistei și să ne apropiem de idealul, pe care niciodată nu l'am pierdut din vedere, ca ea să ajungă în adevăr oglinda *vieții românești*, de pretutindeni.

RECTIFICĂRILE D-LUI N. IORGA.

Am primit din partea d-lui Iorga următoarele rînduri :

„Cu privire la observațiile d-tale de pe pp. 179—181 ale ultimului număr al „Vieții Românești”, repet că notița din „Neamul Românesc” „privitoare la Basarabeni nu e scrisă de mine, ci primită din lași și că